

Vándorló koncepciók – a médiakutatás lokális változatai (Új területek és fogalmak a kortárs médiakultúra kutatásában IV.)

Műhelykonferencia a Kommunikáció, Média és Kultúra Program (PTE Demográfia és Szociológia Doktori Iskola) és a PAB Kommunikáció- és Médiatudományi Munkabizottsága szervezésben

Pécs, 2024. május 3-4 (péntek-szombat) (MTA PAB-székház)

A kommunikáció- és médiakutatás története egyidős a XX. századdal. Létrejött szorosan kapcsolódik a tömegtársadalmak és a totális politikai rendszerek megjelenéséhez, kibontakozásához, intézményi megszilárdulásához pedig az egymást követő mediális forradalmakhoz. A (média)közönség kialakulása, a különböző médiaformátumok megszületése és gyors változása, a nyilvánosság kiépülése következtében a kommunikáció- és médiatudomány a társadalom vizsgálatának, a mindenkori jelen megértésének egyik nélkülözhetetlen eszközévé vált. A műholdas műsorszórás elterjedése, majd az internet megjelenése együtt járt a határtalanság tapasztalatának mindennapivá válásával, a nyilvánosság digitális struktúraváltásával, a hétköznapi kommunikációs rendszerek átalakulásával pedig egy új korszak ígéretével kecsegtetett, amelyhez számos technológiai utópia is kapcsolódott.

Az utóbbi évtizedben – nem függetlenül a társadalmi és természeti környezet átalakulásától, a klímaválságtól, a pandémiától, a háborúktól és a politikai destabilizációtól okozta problémahelyzetektől –, a kommunikáció- és médiatudományon belül érezhetően felerősödött a mindig is jelenlévő válság-retorika. Régi-új fogalmak kerültek elő – propaganda-média, populizmus, polarizáció –, amelyekkel együtt régi-új problémák is felbukkantak: a kommunikációs tér növekvő komplexitása, a médiainstítúciók ellenőrizhetetlensége, az egyén fokozódó médiafüggősége, a „megfigyelő állam” realitássá válása miatti aggodalmak. A jövő körvonalai is bizonytalanabbá váltak, nemcsak a technológiai/mediális átalakulás sebessége teszi nehezzé az előrejelzést, hanem a diszciplína fogalmi-módszertani eszközkészletének alkalmassága körüli kérdőjelek is. Ráadásul az akadémiai-egyetemi világ strukturális átalakulása, így az egyetemek privatizációja, a tudományfinanszírozás rendszerének újragondolása, az akadémiai értékektől és normáktól eltérő preferenciák megjelenése a kutatás területén a kommunikáció- és médiatudomány intézményi helyzetét sem hagyta változatlanul. Mindezek a jelenségek világszerte megfigyelhetők, de a demokratikus hagyományok és intézmények gyengesége miatt különösen erőteljesen érvényesülnek a periféria-félperiféria országokban, így Magyarországon. Ez az átalakulófélben lévő intézményi-diszciplináris szituáció mellett, hogy számos problémát felvet, több lehetőséget is magában rejt, többek között lehetőséget kínál a tudományterület helyzetének áttekintésére, az általunk használt fogalmak és koncepciók alkalmazhatóságának, érvényességének vizsgálatára.

Jelen műhelykonferencia egyetlen probléma köré csoportosítva próbálja feltérképezni a magyar kommunikáció- és médiatudomány trendjeit, válaszkísérleteit a fentiekben vázolt helyzetre. Az utóbbi időszakban felmerült az a kérdés, hogy a főként az ún. első világ társadalmában kialakult elméleti és módszertani repertoár, a globálisan elterjedt fogalomkészlet mennyire alkalmas más geopolitikai körülmények között lévő, eltérő történelmi-kulturális tapasztalatokkal rendelkező társadalmak kommunikációs és mediális rendszereinek kutatásához. A reakciók iránya kettős: egyrészt a kutatók tudomány- és tudásszociológiailag rámutatnak az ún. mainstream médiaelméletek elméleti és módszertani speciális kontextusaira, s az ebből fakadó korlátokra. Másrészt megjelenik egy markáns

érdeklődés az első világbelítől eltérő média-ökoszisztémák (médiarendszerek, médiumokat használó közösségek, médiaszövegek) kutatása iránt, amelyek célja a konkrét esetek leírásán és értelmezésén túl a médiatudomány fogalmi és módszertani repertoárjának bővítése.

Hogyan tud a magyar kommunikáció- és médiatudomány a jelen helyzetben a kurrens konceptuális kereteket és módszereket felhasználva, de a lokális viszonyok között alkalmazva a társadalmi-kulturális folyamatok kutatásához és értelmezéséhez hozzájárulni? Milyen problémákkal és megoldási kísérletekkel találkozunk e saját „domesztikációs folyamat” során? Milyen módon vizsgálhatók a globális mediakultúra lokális változatai, a kulturális cserének milyen útvonalai és csomópontjai léteznek a globális összehálózottság korában? Milyen konfliktusok adódnak a globális, a nemzetállami és a lokális médiarendszerek eltérő hatalmi, kulturális érdekeiből, cselekvési lehetőségeiből? A társadalmi rend alakításában milyen változásokat hoztak magukkal a periféria országaiban az új technológiák, mediális infrastruktúrák, milyen fogalmak mentén írható le ez a folyamat? Milyen lehetőségeket teremt a kutatás eszközeinek, infrastruktúrájának újragondolására a nyitott kutatási adatok és archívumok, a kutatási szoftverek elterjedése? Egyebek mellett ezekre a kérdésre keresi a választ a műhelykonferencia a különböző tudományterületekről (kommunikáció- és médiatudomány, kulturális antropológia, szociológia, szociálpszichológia, irodalom- és kultúratudomány, jogtudomány) érkező szakemberek részvételével.

A rendezvényre többek között az alábbi témákban várunk problémafelvető előadásokat:

- a társadalmi valóság/rend konstrukciója és a mediatizáció jelensége,
- a médiaelméletek „lokalizálódása”,
- médiaantropológia, digitális antropológia, online etnográfia,
- médiarendszerek, kulturális rendszerek és a társadalmi rend közötti kapcsolatok,
- a társadalmi polarizáció és a médiarendszer összefüggései,
- a médiumok geopolitikája, a médiarendszerek geográfiája, transznacionalizmus,
- globális médiatartalmak – lokális változatok, hibriditás a kortárs mediakultúrában,
- a tudománykommunikáció perspektívái,
- új kutatási módszerek: nagy nyelvi modellek, szövegbányászat, kutatási szoftverek, új kvalitatív módszertani lehetőségek.

Kérjük, a témakiíráshoz kapcsolódó, a felvetett megközelítésekre reflektáló előadása 100-200 szavas összefoglalóját a kmdk4pecs@gmail.com címre szíveskedjék elektronikus úton elküldeni legkésőbb **2024.02.29**-ig. Kérjük, hogy az összefoglaló az előadó neve és az előadás címe mellett tartalmazza a szerző elérhetőségét is. A műhelykonferencia végleges programját a beérkezett javaslatokból állítják össze a szervezők. Az elhangzott előadások szerkesztett változataiból a *Médiakutató* című folyóirat 2024/4-es száma válogatást jelentet meg.

Pécs, 2024. 01. 12.

Szijártó Zsolt

Kommunikáció, Média és Kultúra Doktori Program
PAB Kommunikáció- és Médiatudományi Munkabizottság